

Бир вақтлар чор ҳукумати ва унинг хоин миссионерлари кўл остида жуда оғир ҳоллар кечирган Туркистон маорифпарварлари, шўролар ҳукумати даврида хийла кенг план ва гоёлар билан ишга киришган эдилар: беш йил инкилоб даврининг аввалги йилларида маориф ишларимиз гоёт ёруғ ва зўр умидлик бир ҳолга кира бошлаган ва бу йўлда асосли бир замин ҳозирлана бошлаган чоғда маориф бирдан тургунлик ва тушкунликка йўликиб қолди.

Бунинг сабаблари жуда кўп бўлса ҳам, каттароклари — маориф ишларида кўрпага қараб оёғ узатмаганимиз, маориф ахллариининг халқдан узоқлашганликлари, маориф ишларида Туркистон халқининг Оврупо газии билан ўлчаганлиги, кило қаби хусусий ва фанний равишда хал этиладиган масалаларда Туркистон ёшларининг ўзаро ихтилоф қилиб, ҳар турли араз ва ситезлар билан бир қадар вақт маориф ишларидан чеккага чиққанликлари ва, буларнинг устига, Самарқанд ва Фарғонада беш йилдан бери давом этиб қелган «босмачилик ҳаракатлари»дир. Бунинг устига, янги иқтисод сиёсати орқасида кўп мактабларимизнинг таъминоти маҳаллалардаги маблағларга ва маҳаллий халқнинг ўз эркига қолдиридди.

Бу ҳақиқатларни кўра ва била туриб шу юқоридаги сабаблар билан қурашмасак ва ўзаро жанжалларимизни бир тарафга ташлаб қўйиб, кўл-кўлга беришиб, бутун тиш ва тирноғимиз билан маорифга ёпишмасак, Туркистон маорифи ўлди ва Туркистоннинг порлоқ келажигдан умид узулди, демакдир. Чунки, Туркистоннинг порлоқ қелгуси, балки ҳаёти ва кўркинчили қоронғилиқдан қутулиши фақат маорифгагина боғлиқдир. Туркистон халқи маориф ва маънавий нарвонининг биринчи поясига эндиgina қадам қосди.

Бу тўғрида ҳали қилинадиган хизматлар жуда кўп, қўзланган мақсад жуда узоқдир. Моддий ва маънавий томондан ишланмаган ишларнинг ҳали мингдан бири ҳам ишланган эмас. Маориф ва маданият йўлида ҳали бизнинг тилимизга олилмаган, балки, ҳаёлимизга ҳам қелмаган буюқ хизматлар ва ечилмаган масалалар бор — фанний ва илмий тадқиқот ва мувоҳасалар бир томонда турсин, ибтидоий мактабларни бир йўлга қўйиш учун ҳам қеракли чораларни ҳануз топа олганимиз йўқ. Тил ва адабиёт масаласида эса, ҳалигача унинг бошлагичи бўлган ёзув ва имло тўғрисида асосли бир йўл тополмасдан, турлимиз турли томонга тортишиб, қўзланган мақсаддан чеккага чиқиб қетдик. Шу саналган қамчиликларни қанча оғир бўлса бўлсин, иқдор қилмоқ билан бирга биз, Туркистон маориф ҳодимлари, устимизга тушган гоёт муҳим ва масъулиятли вазифаларни — қанча оғир бўлса-бўлсин, қомил сабот ва матонат, улуг қаҳрамонлик ва олижаноблик би-лан ийфо қилишимиз лозим, буни инқор қилиб бўлмас. Мана шу ҳолларни эътиборга олиб, Тошкентнинг бутун ўзбек маорифпарвар ёшлари ва

масъул маориф-маданият ишчиларининг умумий йигини. Туркистонда маориф ишларининг сусайиши ва маориф ходимлари орасидаги жанжалларнинг сабабларини яхши англаб билмакни лозим топиб, шунга махсус бир хайъат сайлади. Бу хайъатнинг бир неча кунлик фаолияти натижасида маориф ишчилари орасидаги бутун англашмовчиликларнинг бартараф килинганлиги тўғрисида ўзаро бирлик ясаиб ва ахдномалар тузулди. Маориф ишларимизнинг энг огир ва бухронлик бир вақтида шу ишни пастлаш ва йўқолишдан куткариб қолмоқ учун бирлашган Тошкент ўзбек маориф-маданият ходимлари, бутун ўлкадаги маорифпарвар ўзбек шоввозлари шу бирлашмани самимий бир тантана билан эълон қилмоқ баробарида, уларга қуйидаги таклифларни қилади:

1) Бутун ўлкадаги ўзбек маориф-маданият ходимлари ўз ораларидаги барча жанжал ва битишмасликларни ташлаб, қўл-қўлга берилиб, маорифнинг юксалиши учун ортиқ даражада зўр ғайрат билан ишласинлар.

2) Халқни маорифга ва маорифни халққа яқинлаштирмоқ учун қўлларида келган ҳар бир чорага киришсинлар.

3) Самарканд ва Фарғонада халқнинг бутун ҳўжалик ишларини ва бунинг орақасида маориф ишларининг барбод бўлишига сабаб бўлган босмачилик билан қурашиш ишида бор қучлари билан ҳукуматга ёрдам берсинлар.

4) Туркистон ўзбекларнинг маориф ва маданият ишларини тўғри бир йўлга қўймоқ учун Тошкентда «Нашри маориф» исминда бир жамият очиш ҳаракатига киришилди. Шу жамият расмийлашгандан сўнг матбуотда эълон қилиниши билан дарҳол шу жамиятнинг ҳар ерда шўъбаларини очишга киришсинлар. Ерли халқнинг маориф ишларида бизда муттаҳиди фронт ташкил этилмоқдадир. Шунга яқиндан аралашмоқ ва умумий душманимиз бўлгон жаҳолат билан қурашмакка барча ўзбек маориф-маданият ходимларини даъват қиламиз.

Мунаввар кори Абдурашидхонов

Маннон Рамз Шоқиржон Раҳимий

Захириддин аълам Элбек

Шахид Эсон

Салимхон Тиллахонов

Хамид Сулаймон

Холмухаммад Охундий

Мажид Кодирий.

«Туркистон» газетаси, 1923 йил, 1 январь